

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Brevis Et Vtilis Commentarivs In Priorem Epistolam Pauli
ad Corinthios, & in aliquot capita secundæ**

Melanchthon, Philipp

Vitebergæ, 1561

VD16 M 2618

Capvt XV.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36296

mala secuta sint, & doleamus, semper in Ecclesia, etiam cum tempora sunt feliciora, tamen multum imbecillitatis esse, & filium Dei oremus, ut publicis & priuatis morbis medeatur, & reliquias suæ Ecclesiæ seruet.

Omnia autem decenter & ordine fiant.

IN fine regulam generalem addit: Omnia decore & ordine fiant, id est, congruant omnes actiones ad legem Dei, & ad naturale iudicium, ut sint congressus honesti, & augeant reuerentiam religionis. Hic disputatur de ritibus in Ecclesia, de ordine dierum & lectionum, & de alijs exercitijs, an sint cultus, an sint res necessaria, an uero ordinis causa tantum sine laqueis conscientiaë obseruandæ. Hanc disputationem, cum alibi satis explicata sit omitto.

CAPVT XV.

IN hoc capite longa & perspicua confirmatio extat articuli de resurrectione mortuorum, ac inseritur doctrina de alijs quibusdam locis grauissimis. Primum autem

R hic

I. EPISTOLA AD

hic miremur, & agnoscamus imbecillitatem Ecclesiæ. Tunc quoque, cum uiuerent adhuc multi, qui uiderant Christum resuscitatum, & alios, qui tunc resuscitati fuerant, qui sciebant multos à Christo & Apostolis resuscitados esse: Tamen ortæ sunt dubitationes de hoc præcipuo articulo. Finxerunt aliqui præstigiatores, allegoriam esse resuscitationem mortuorum, & significare emendationem morum. Et alii qui negauerunt corporibus reddi uitam, etiamsi aliquandiu supersites uolitarum animæ, ut Stoici docebant. Aliqui Epicureorum & Saduceorum similes, sentierunt simul extingui corpora & animas, nec supersites esse animas nec restitui uitam corporibus.

Opponit igitur Paulus his furoribus testimoniū, uidelicet, resurrectionem Christi, & narrat, à magna multitudine Christum post resurrectionem conspectum esse. Resurrexit autem ideo Christus, ut nobis omnibus post mortem restituat uitam eodem modo, sicut ipse in corpore reuiuixit, & aboleat mortem. Hæc in rebus satis perspicuè dicta sunt.

ὅτι ἄρ' ἦρα δὲ τῶ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς.

Mirum

Mirum uideri potest, quare Paulus ita loquatur, quasi discernat regnum Christi & regnum patris, cum tamen toties dicatur, regnum Christi esse regnum æternum, ut Lucæ 1. dicitur: Et regni eius non erit finis. Sic autem hæc declaro.

Regnum patris nominat illum statum, in quo iam completo toto opere Christi Mediatoris, post resurrectionem, coram uidebimus diuinitatem immediatam, & diuinitas nobis immediatam concedet suam lucem, sapientiam, iusticiam & læticiam æternam. Antequam ad hunc statum perueniat Ecclesia, adhuc Christus Mediator Deus & homo exercet certa opera necessaria ad consummationem Ecclesiæ, quia semper Mediatoris propria opera hæc sunt: esse summum Sacerdotem, deprecari pro Ecclesia, conseruare ministerium Euangelij, dare Spiritum sanctum, colligere Ecclesiam per Euangelium, & simul in accipientibus Euangelium esse efficacem dando Spiritum sanctum, imputando illis suam iusticiam, & obumbrando eos, item eripiendo credentes ex æterna morte, item depellendo Diabolos, resuscitando mortuos. Hæc sunt immediatam per hunc Mediatorem filium, etiam si simul sunt efficaces, pa-

R 2 ter,

I. EPISTOLA AD

ter, filius & Spiritus sanctus, tamen actio
 immediata est huius Mediatoris, cui pater
 hoc tale regnum tradidit, ut per ipsum in-
 mediatè sic colligatur & saluetur Ecclesia
 & adducatur ad Deum, cuius luce potest
 immediatè coram fruatur.

Hæc qualiscunq; declaratio illustrat
 doctrinam de regno Christi, & ostendit
 voluntatem Dei esse, ut fides immediatè
 ipsum Mediatorem intueatur & apprehen-
 dat, & per eum ad æternum patrem addu-
 catur, sicut inquit Iohan: 14. Nemo
 uenit ad patrem, nisi per filium. Ac in pro-
 catione hanc doctrinam exerceamus, sciamus
 mus propter filium nos recipi & exaudiri
 & per ipsum quasi adduci ad patrem, &
 deprecari eum pro nobis, & sic simul pa-
 trem et filium spirare Spiritum sanctum in cor-
 da nostra, sicut dicitur: Veniemus ad eum
 & mansionem apud eum faciemus.

Iam considerentur & ueterum promissio-
 num dicta: Semen mulieris conteret ca-
 put serpentis. Item, In Semine tuo benedi-
 dicentur omnes gentes. Item Paruulus di-
 tus est nobis, pater futuri seculi &c. Et
 non tota diuinitas conterit caput serpen-
 tis, & benedicit nobis? Respondeo, uer-
 tus expressè dicunt de semine mulieris, &
 femine

semine
 Q
 terit ca
 atè per
 prium
 Dei. I
 Ecclesi
 dato S
 æterna
 cut ex
 potest
 dedist
 H
 nec ac
 id est,
 det Ec
 est, of
 deind
 tè diu
 bens
 gentis
 Q
 A
 di, &
 nielis
 perio

semine Abrahę, de paruulo nato ex uirgine

Quanquam igitur tota diuinitas con-
terit caput serpentis, tamen id fit immedi-
atę per Mediatorem, & meritum est pro-
prium Mediatoris, quo satisficit iusticię
Dei. Deinde & ipsa actio, qua colligitur
Ecclesia per ministerium, & sanctificatur
dato Spiritu sancto, & eripiuntur sancti ex
ęterna morte, est immediatę opus filij, si-
cut expressę dicitur Iohan: 17. Dedisti ei
potestatem omnis carnis, ut omne, quod
dedisti ei, det eis uitam ęternam.

Has actiones habet Rex Christus, do-
nec adducet resuscitatę Ecclesiam ad patrę,
id est, donec diuinitas immediatę se osten-
det Ecclesię. Tunc offeret regnum patri, id
est, ostendet has actiones completas esse. Et
deinde simul regnabit ut Deus, immedia-
tę diuinitatem nobis ostendens, non ha-
bens iam actiones deprecatoris, aut colli-
gentis Ecclesiam per ministerium.

*Quando abolebit omnem prin-
cipatum.*

Aliqui intellexerunt de imperijs mun-
di, & de potentia Diabolorum, sicut Da-
nielis secundo & septimo de interitu Im-
periorum dicitur. Etsi autem & hanc sen-

R 3 tentiam

I. EPISTOLA AD

rentiam complectimur, tamen generaliter intelligo aboleri & imperia mundi, & potentiam Diabolorum, & ministeria angelorum & Ecclesiæ. Imò & auxilia cibus, & aliarum creaturarum, quia tunc Deus se ostendet immediatè, & uiuificabit beatos, immediatè effundens in eos suam lucem, sapientiam, iusticiam & læticiam. Hanc sententiam & postea dicitur: Deus erit omnia in omnibus, scilicet, nos per ministerium Euangelij regens, sed immediate se ostendens, uiuificans, & effundens in beatos suam mirandam lucem, sapientiam iusticiam & læticiam.

ἐπει τὶ ποιήσασιν οἱ βαπτισμένοι ὑμῶν
τῶν νεκρῶν.

Alioqui quid facient, qui baptisantur pro mortuis.

Constat nunc, etiam cum infantes baptizantur, tamen recitari articulos Symboli, ut uocant. Id exemplum sumptum est à prima Ecclesia, in qua optimo consilio institutum fuit, ut fieret planissima professio singulorum articulorum. Et scribunt quidam, adductos esse baptizandos ad ossa mortuorum, & ibi professos esse

esse articulum de resurrectione mortuorum, & interrogatos, an crederent hos ipsos reuicturos esse, quorum ibi ossa inuenerentur, respondisse, futurum, ut his ipsis uita restitueretur.

Quanquam autem hic ritus non fuit uniuersalis, tamen omnes in Baptismo ubique planissime professi sunt, se firmissima fide resurrectionem mortuorum credere. Etsi multae interpretationes de hoc loco traduntur, tamen ualde consentaneum est, hanc simplicem interpretationem natiuam & ueram esse: βαπτίζομενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, id est, βαπτίζομενοι ὁμολογῶντες ὑπὲρ τῶν νεκρῶν. Bapantur pro mortuis, id est, profitentes de mortuis. Nam praepositio ὑπὲρ hanc significationem professionis continet, non significat uices, ἀντί. Non hoc inde ratiocinari necesse est, aliquos per Vicariam personam Baptismo initiatos esse. Ibi enim dicendum fuisset, ἀντί νεκρῶν. Haec utcumque considerantibus Graecae linguae usum, manifestissima sunt, ut ὑπὲρ ἀλλὰ ἀπολογῶμαι non ἀντί ἀλλὰ. Possem & alias recitare interpretationes. Sed hac contentus ero, quia non dubium est, in Baptismo ubique factam esse professionem Symboli.

I. EPISTOLA AD

τίς ἡμεῖς κινδυνεύομεν.

Argumentum de resurrectione sum-
ptum à presentibus ærumnis. Si non
restaret alia uita, non esset discrimen inter
iustos & iniustos, & iusti stultè sustinerent
in hac uita tantos labores & tantas ærum-
nas: Sustinent autem certa spe futuræ tran-
quillitatis. Igitur Ecclesia uerè sentit
stare aliam uitam. Inserit autem admo-
tionem, ut uitent praua colloquia, & uer-
sus est memoria dignus:

φθείρουσιν ἡθὴ κακὰ ὁμιλία κακὰ.
Et apud Aeschylum dicitur: οὐδὲρ κακὰ
κακῆς ὁμιλίας.

ἀλλ' ἔρῃ τις πῶς ἐγείροντ' οἱ νεκροί

*Sed dicet aliquis, quomodo
surgunt.*

VOCI diuinæ credendum est, etiam
non scimus, quomodo effecturus sit
Deus ea, quæ promittit, aut prædicat
eturum esse, sicut Moysen credere oportuit
petram percussam effusuram esse ma-
gna flumina aquarum. Sed humana dif-
fidentia interrogare solet de Modo, quomodo
Deus sua miracula effecturus est. Reprimat
autem hic interrogantes, opponens
familiare exemplum in natura: Cum non
sciamus

scias, quomodo ex grano mortuo exoriantur culmus, & multæ spicæ, & grana, cur quæris modum resurrectionis? Simul autem significat, ex paruis puluisculis relictis, tamen totum corpus rursus ædificari, sicut ex nucleo ingens arbor oritur.

Est corpus animale.

Corpus ψυχικόν significat uiuens uita, quæ alitur cibo & potu, & habet actiones omnium potentiarum, etiam nutritiæ. Forma loquendi ex Genesi sumpta est, Factus est Adam in animam uiuentem, hac uidelicet uita, quæ habet functiones omnium potentiarum animæ, etiam nutritiæ. Tale corpus nominat & χοϊκόν, quasi dicas, testaceum, à χῆς quod ollam significabat, quia adhuc terrestrem & mutabilem naturam habet. Aliud autem corpus, quale erit post resurrectionem, nominat spirituale, non quod prior materia non restituatur, seu quod sit reducta in nihilum, sed quod restituta uiuat iam uita spirituali, id est, non functionibus potentiæ nutritiæ, nec sit mutabilis, & mortalis sicut testacea, sed sit perfusa Spiritu, & alio modo uiuat quàm antea, sit lucida, pura, non mutabilis, non mortalis,

R 5 habens

I. EPISTOLA AD

habens actiones animæ rationalis, sensu-
um, adpetitionum, locomotiuæ, que
omnes ardent Spiritu sancto, ut cum ex
materia lychni fit flamma, accensa ab igne.
Ita & hæc nostra massa accensa à Spiritu
Christi fit spiritualis. Ideo dicit hunc ho-
minem cœlestem esse, id est, accensum Spi-
ritu Christi, & similem iam Christo.

ὅτι σὰρξ ἢ αἷμα βασιλείαν θεῶν κλη-
ρονομήσαι οὐ δύναται.

*Quia caro et sanguis regnum Dei
hereditare non possunt.*

ARticulus est in Symbolo, Credo re-
surrectionem mortuorum, quo ad-
firmamus singulos homines resurrecturos
esse ex morte, electos ad salutem æter-
nam, impios ad cruciatus æternos, ut ex-
pressè dicit filius Dei in capite Iohannis 5.
Omnes qui in monumentis sunt,
audient uocem eius & procedent,
qui bona fecerunt, in resurrectio-
nem uitæ, qui uero mala egerunt, in
resurrectionem iudicij. Et Romæ
14. dicitur: Omnes stabimus ante
tribunal Christi, Item Vnusquisque

que nostrum pro se rationem reddet Deo. 2. Cor: 5. Omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi, ut reportet unusquisque ea, quæ gessit in corpore.

In priore Epistola ad Thessalonicenses in capite 4. Mortui, qui in Christo sunt, resurgent primum, deinde nos qui uiuimus, qui reliqui sumus, simul cum eis rapiemur in nubibus, in occursum Domini. Et 2. Petri 3. Veniet dies Domini, sicut FVR in Nocte, in qua cœli cum sonitu transibunt, elementa uerò incendio soluentur, & terra, & quæ sunt in ea, comburentur. Hæc omnia cum dissoluentur, quales oportet uos esse in sancta conuersatione & pietate, expectantes & festinantes, ut in die Dei præsto sitis.

Cum igitur expressè adfirmant dicta filij Dei & Apostolorum, omnes homines resurrecturos esse, hoc quoque sequitur, eosdem qui uixerunt in hac uita, qui sunt caro & sanguis, resurrecturos esse. Et expressè inquit Iob capite 19. Scio quod redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo

I. EPISTOLA AD

uidebo DEVM quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.

Hæc illustria testimonia tenenda sunt contra eos, qui fingunt Pythagoricas migrationes animarum, seu μεταψυχώσεις, & contra alios, qui fingunt, non omnes resurrecturos esse, nec restitui corpora cum Iob expressè dicat, Quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.

Cur igitur Paulus hoc loco dicit, Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt. Respondeo, Paulus ipse hic utrunq; adfirmat, eosdem homines resurrecturos esse, & tamen futurum esse, ut hæc ipsa materia, quæ antea fuerat mortalis, tunc fiat immortalis. Hæc enarratio sæpè repetita est. Oportet mortale induere immortalitatem. Itaq; manet substantia carnis & sanguinis, sed proprietates aliæ ei per filium Dei attributa est. Sic igitur intelligenda est oratio, Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt, scilicet, sine mutatione, qualis est hæc mortalis carnis. Mox ergo sequitur;

πάντες μὲν οὐ κοιμηθήσόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγήσόμεθα.

Omnia

Omnes quidem non dormiemus, sed omnes mutabimur. Textus ostendit hanc sequentem declarationem additam esse, ne ambiguitas in prioribus uerbis aliquid incommodi pareret. Fuerunt autem lectiones diuersæ in hoc textu. Sed retineamus Græcam usitatam & simplicissimam, cuius sententia congruit cum dicto in Epistola ad Thessalonicenses, adfirmat aliquos non morituros esse, qui tunc uiuent, cum se filius Dei ostendet toti generi humano, Hi erunt obuij uenienti Christo. Non igitur est μετεμψύχωσις, & singuli in suis corporibus occurrent Christo.

Sed tamen fiet mutatio proprietatis, ut subitò hæc corpora, quæ prius fuerunt mortalia, donentur hac proprietate, ut deinceps sint immortalia.

τότε γλήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος,
καπεώθη ὁ θάνατος εἰς νίκος.

Tunc fiet uerbum dictum.

Absorpta est mors in uictoria, &c.

Valde prodest hic monere Lectorem, unde hæc dicta sumpta sint, & quid legatur

I. EPISTOLA AD

gatur in fontibus, & quæ sit interpretatio-
 num uarietas. Sciendum est igitur, hæc di-
 cta ex duobus Prophetis citata esse. Prio-
 rem sententiam ex capite 25. Esaïæ sum-
 ptam esse certissimum est, ubi longa con-
 cio & perspicuum testimoniū extat, quod
 oportet omnibus esse notissimum, de ab-
 olenda morte, & restituenda æterna uita.
 In lectione Ebræa sunt hæc uerba: **וְיִדְוֹר**
לְמִוְתָא quæ iuxta Grammaticam
 simplicissimè sic redduntur: Deuorat mor-
 tem ad uictoriam, seu in sempiternum.
 Deuorat uidelicet Dominus, quem antea
 in eadem concione nominat. Hieronymus
 reddit his uerbis: Præcipitabit mortem in
 sempiternum. Hæc interpretatio re ipsa
 non dissentit ab altera. Græca lectio in li-
 bris usitatis apud Esaïam continet hæc
 uerba: κατέπιε ὁ θάνατος ἰσχυρῶς, quasi
 dicat, antea deuorauerat homines mors
 præualens seu uictrix, sed deinde abstulit
 Dominus lachrymam ab omni facie. Si
 hæc lectio tempore Pauli extabat, ualde
 credibile est, consultò eum aliter reddidisse
 hanc sententiam, ut priorem interpretatio-
 nem emendaret. Et quia passiuæ sunt ple-
 niora, uerbum reddidit passiuè, absorpta
 est.

Deinde

Deinde phrasis usitatissima est $\nu\iota\kappa\omicron\varsigma$
 ad finem uel ad uictoriam, & alias tempus,
 alias modum significat, id est, uel in sem-
 piternum uel omnino, quasi dicas, re pe-
 nitus superata, ut eius finis sit. Paulus in-
 quit, $\epsilon\gamma\ \nu\iota\kappa\omicron\varsigma$ id est, ad uictoriam, ut sit sen-
 tentia: Absorpta est mors, uel Dominus
 deuorauit mortem ad uictoriam, id est,
 omnino, ita ut sit penitus uicta, uel absor-
 pta est in sempiternum. Psalmo 9. Inimici
 defecerunt phrameæ in finem $\nu\iota\kappa\omicron\varsigma$ id est
 prorsus, & sæpè alias. Hæ interpretatio-
 nes nequaquam dissentiunt.

Cognita autem Grammatica, hanc
 dulcissimam concionem transferamus ad
 usum in ueris doloribus, & tam illustri te-
 stimonio erecti, firmius statuamus, pecca-
 tum & mortem uerè deuorata & deleta es-
 se per filium Dei uictorem, nec ruamus in
 exitium conspectu peccati & mortis. For-
 tallis lectio græca Esaïæ olim alia fuit. $\kappa\alpha\tau\epsilon\mu\epsilon\pi\ \delta\alpha\nu\alpha\tau\omicron\upsilon\ \delta\ \iota\chi\upsilon\ \alpha\epsilon\varsigma$, deuorauit
 mortem uictor Dominus. Ambro-
 sius legit, Absorpta est mors ad contentio-
 nem, sed errauit, existimans scriptum esse
 $\nu\epsilon\kappa\omicron\varsigma$ cum diphthongo, quod significat
 contentionem. Aliud autem nomen est
 $\nu\iota\kappa\omicron\varsigma$

I. EPISTOLA AD

νικος, quod significat uictoriam. In ea
significatione Paulus & postea utitur uoce
νικος: Gratia Deo qui dedit nobis uicto-
riam. Vbi alienissimum esset legere, qui
dedit nobis contentionem. Nec dubium
est Paulum uoluisse reddere uerbum Ne-
zah,

Vt autem Esaiæ dictum illustrius
dulcius fiat, tota illa concio Esaiæ 25. sa-
pē legenda & cogitanda est.

Sequitur alterum dictum sumptum
ex capite Hoseæ 13. quod Hieronymus
sic interpretatur: Ero mors tua o mors.
Morsus tuus ero inferne. Nec obse-
ra est sententia, sed de Grammatica & Em-
phasi uerborum disputationes moræ sunt.
Certum est enim hic quoque prædici, futu-
rum esse, ut mors aboleatur per Messiam
& uita æterna restituatur. Coniuncte igitur
duorum Prophetarum testimonia, quae
prorsus idem adfirmant. Prior disputa-
tio est de uocabulis, Vbi & Ero. Hierony-
mus reddidit ἔρο, ero, & narrat eandem
interpretationem esse apud Symmachum.
Sed usitata apud Græcos, & quinta editio
& Aquila interpretantur, Vbi. Cum his
congruit Paulina lectio.

Si legas

Si legas Ero, complecteris personam uictoris: Ego Messias, qui sum Iehoua ero pestis mortis, id est, delens seu abolens mortem mea resurrectione, sicut & antea dixit: Perditio ex te est, at in me auxilium est. Vt igitur persona uictoris comprehendatur, aliqui magis amant lectionem Ero.

Deinde asseueratio plenior est cum dicit: Ero mors tua ò mors, quanquam uocabuli ~~ἔτι~~ usus est ambiguus, tamen Grammatici norunt iuxta Analogiam magis esse futurum Ero.

Alij quibus placet interrogatio Vbi, mouentur eo, quod libenter uocabula pestis & luis accommodant ad mortem, & ad infernum, Malunt dici pestem mortis & luem inferorum deletam, quàm dici Christum esse pestem mortis. Volunt enim illustrari Emphasin. Mors non est malum naturale, sicut putrefactio pomi. Sed cum morte seu interitu hominis est horribilis sensus iræ Dei. Vt igitur intelligamus utrunq; abolutum esse, & mortem & sensum iræ Dei, probant interrogationem, quæ copulat utrunq;, Et gloriôsè uelut in carmine ἐπιτυχίῳ affirmat mortem & ui-

S res

I. EPISTOLA AD

res mortis extinctas esse. Idq; uoluisse Paulum ostendit eius lectio & enarratio quam addit, Vbi est mors aculeus tuus? Exposita inquit, peccatum esse hunc aculeum, quia cum peccatum ostenditur, sensu irae Dei homines extinguuntur, ut Psalmo 89 dicitur: Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, & in ira tua defecimus, Item Esaiae 38. Sicut leo contriuit omnia ossa mea. Hos ingentes dolores, & fugam a morte dicit oriri à Peccato & Lege ostendente peccatum, ut experientia ostendit. Ideo dicit peccatum esse aculeum mortis. Et in uerbis Osee ponit κέν ἔσθ, quod in Græca uersione in altero membro ponitur. τὸ κέν ἔσθ σὺ ἄδης. In priore membro sunt uerba hac uoce δίκη: πῦρ ἢ δίκη σὺ λέγεις, Vbi est iudicium tuum mors, uel accusatio, uel poena, qua nos afficis? congruit cum sententia Pauli, Non tantum aboleri mortem, id est, ipsum interitum, sed accusationem seu poenam quoq; id est, sensum irae Dei. Hæc breuiter recitauimus, quæ sit Emphasis in utraq; lectione, consideretur. In summa sententiæ non est ambiguitas. Nam utraq; lectio docet, Mercedem credentibus redditurum esse iustitiam & uitam æternam, aboleris peccato, mortem & inferis.

Addit autem Paulus breuem repetitionem doctrinæ suæ de Lege. Aculeus mortis peccatum est, potentia uerò peccati lex est. Nequaquam hic loquitur de politico usu legis, sed ut Roman: 7. de illo tristissimo iudicio, in quo Deus cogitatione legis ostendit iram suam aduersus peccata. Vt Dauid expauescit, cum obiurgatur uoce Nathan. Et de se inquit Paulus Ro: 7. Peccatum ut fiat excellenter peccatum, id est, reum, per bonum, in me efficit mortem. Hæc tota doctrina sæpè repetita est in Pauli scriptis. Et opponenda est somnijs Pharisaicis, qui fingunt homines Lege mereri remissionem peccatorum, cum Lex tantum sit iudicium, quo Deus horrendam iram suam aduersus peccatum in nobis ostendit.

Hic autem addit Paulus Antithesin: Gratia Deo, qui dat nobis uictoriam per Dominū nostrū Iesum Christū, quasi dicat, Cū lege perterrefacti sumus, sciamus hanc solam ueram & efficacem consolationem nobis propositam esse, de qua dicitur in Iohanne: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed

S 2 habeas

I. EPISTOLA AD

habeat uitam æternam. In his terroribus
fide statuamus propter filium Dei passum,
resuscitatum & regnantem certò nobis re-
mitti peccata, Imputari nobis ipsius iusti-
ciam, nos fieri iustos & hæredes uitæ æter-
næ. Hac fide uincimus per filium Dei ter-
rores peccati & mortis, ut Roman: 5. di-
citur: Iustificati fide pacem habemus apud
Deum. Et quidem in hac ipsa consolati-
one datur Spiritus sanctus, qui efficit pacem
id est, læticiam cordis, & initium uitæ æter-
næ, iuxta dictum: Effundam super domum
Dauid Spiritum gratiæ & precum, id est
quo sentient se esse in gratia, & liberati
ex pauoribus & morte æterna, & per-
runt iam uerè lætari in Deo & eum inuocare,
sicut Ro: 8. dicitur. Accepistis Spiritum
adoptionis filiorum, quo clamamus
Abba pater. Hanc consolationem necesse
est omnibus, in exercitijs poenitentiae
tam fieri, quam qui intelligunt, uident
quam tetri sint errores Monachorum, qui
sunt homines mereri remissionem
in operibus, & iubent manere in dubitatione.
Hi furores pugnant etiam contra
hoc triumphali præconio, quod hiero-
tat Paulus: Gratia Deo qui dat nobis
uictoriam per Iesum Christum.

Ἐσθραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι.

Firmi estote &c.

Postquam refutauit furores eorum, qui de resurrectione falsas opiniones sparserāt, addit in fine breuem adhortationem, in qua præcipit, ut constanter retineant integram doctrinam ab Apostolis traditam, nec admittant corruptelas in ullo articulo,

Addit autem & consolationem dulcissimam: Labor uester non est inanis in Domino. Hæc sententia nobis omnibus semper in conspectu sit, primum ut leniamus dolores priuatos hac spe, quod post hanc uitam certò simus futuri in consuetudine æternæ Ecclesiæ, in qua Deus nobis communicabit sapientiam, bonitatem & læticiam suam.

Deinde ut huic dolori, quem habemus, cum non uidentur multi proficere ex nostris laboribus, opponamus hanc asseuerationem, aliquos tamen emendari, & ad colligendam & ad conseruandam Ecclesiam aliquo modo nostram uocem & nostram sedulitatem prodesse. Hac consolatione nobis ualdè opus est. Quia cum

S 3 homo

I. EPISTOLA AD

homo existimat, suos labores profusos
anes esse, nec prodesse alijs, uoluntas de-
retur, ut profus abijciat inchoatas opera.
Huic tentationi opponenda est hæc diuini-
fina sententia: Labor uester non est in
nis in Domino, id est, Deus ipse efficit,
labores nostri aliquibus profint, & in
conseruationem Ecclesiæ, etiamsi mag-
multitudo est furenter contemnens D-
um, & turbans Ecclesiam & commun-
uitæ societatem.

Sequamur ergo hanc regulam fer-
reperitam in concionibus diuinis: Co-
temperemus mandato Dei, quod præ-
pit operas uocationis, & speremus Deo
gubernaturum esse euentus iuxta dictum
Commenda Deo uiam tuam, et spe-
ra in eo, & ipse faciet. Et de succed-
hæc testimonia nota sint Iohan: 15. Qui
manet in me, & ego in eo, hic feret fructum
copiosum. Item, Posui uos ut eatis, &
fructum feratis, & fructus uester maneat
Et Psalm: 1. Folium eius non defluet.
omnia quæcunq; faciet, prosperabunt
Et Esaia 55. Verbum meum, quod ego
dicitur de ore meo, non redibit ad me in-
uum. Et Esaia 65. Electi mei non la-
borabunt

borabunt frustra. Huc addantur & insignes consolationes recitatae in Ecclesiaste capite 11. Mane semina semen tuum, & uespere ne cesset manus tua, quia nescis utrum magis oriatur. Et ibidem picturam illustrem proponit. Videntur perire ea, quae in aquam sparguntur. At Salomon iubet, ut panes, id est, doctrinam tanquam in aquas spargamus, & affirmat nos tamen post aliquod tempus recepturos fructum eius laboris. Obediamus igitur his mandatis: Insta opportune, improprie, argue, increpa, adhortare.

Et certò statuamus, ipsum filium Dei in hoc suo ministerio efficacem fore, sicut inquit: Ego ero uobiscum usque ad consummationem seculi. Etiam si pauci proficient, & uidetur tanquam in aquas spargi doctrina, tamen semper aliqui proficient, sicut Dominus inquit: Qui manet in me, & ego in eo, ille feret fructum copiosum. Et semper aliqua erit uera Ecclesia, etiam si erit exigua, ut Esaiæ 65. ait, similem fore Vindemiæ, in qua paucae uuae, sed gratæ reperiantur. Hanc totam consolationem singuli nobis in hoc docendi munere necessariam esse intelligimus, Ideo hoc dictum Pauli, & cætera congruentia testi-

I. EPISTOLA AD

monia sæpē cogitemus, nec fracti dolore
aut desperatione officia uocationis omi-
tamus.

CAPVT XVI.

CERTUM est morem fuisse etiam in Iheru-
salem, ut cum in diebus festis populus
conuenisset, singuli aliquid conferrent ad
usus egentium aliena liberalitate. Hunc
morem Apostoli tradiderunt etiam Eccle-
sijs. Et eo tempore, quo Paulus hanc Epi-
stolam scripsit, multi in Iudæa expelleban-
tur ex possessionibus. Et simul Claudio
tempore præcipuē in oriente fames tan-
tæ fuit, ut modius frumenti 6. drach-
mis uenderetur. Exemplum autem con-
sideretur, quod monet, ut in publicis con-
gressibus Ecclesiæ hoc pium genus libe-
ralitatis exerceatur, & singuli aliquid con-
ferant. Ac historiæ ostendunt, ueterem
Ecclesiam in hoc genere ualdē officiosam
fuisse.

ἔι τις οὐ φιλεῖ τὸν κύριον ἰκοῦν
ἀγιστὸν, ἢ τὸ ἀνάθεμα.

CÆtera dicta in hoc capite nihil ob-
scuritatis habent. Adscripsit autem
Paulus